

РОЗДІЛ 9 ФОЛЬКЛОРИСТИКА

УДК [392.5:398.8](=161.2:477.86/.87+83)
DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.41.2.49>

ВЕСІЛЬНІ ЛАДКАНКИ ДО БАРВІНКУ – ОСОБЛИВИЙ МАРКЕР БОЙКІВСЬКОЇ ТРАДИЦІЇ

WEDDING LADKANKAS TO PERIWINKLE – A DISTINCTIVE MARKER OF BOYKO TRADITION

Гафич Г.С.,

orcid.org/0009-0009-5018-5158

*аспірантка кафедри української фольклористики імені академіка Філарета Колесси
Львівського національного університету імені Івана Франка*

У статті крізь канву структурованості та цілісності проаналізовано бойківський весільний барвінковий церемоніал, який є одним з елементів сімейних звичаїв і традицій без котрого не обходиться жодне весілля на Бойківщині. Джерельну базу пропонованого дослідження складають публікації з фольклористики й етнографії, що охоплюють 80-ті роки XIX ст. – початок XXI ст., експедиційні матеріали та власні польові записи. Об'єкт дослідження – український бойківський весільний фольклор, приурочений до вінкоплетення. Предмет – бойківські обрядові пісні-ладканки, які засвідчують живий характер місцевої традиції, її тісний зв'язок із загальнонаціональними надбаннями. Запропоновані у розвідці весільні ладканки до барвінку є неоціненним скарбом для висвітлення трансформацій, що відбувалися впродовж століть, а також їхньої активізації на фольклорному полі.

Барвінкові обряди є одними зі старожитніх ритуалів, які до сьогодні побутують на бойківському традиційному весіллі. Вони відзначаються і високим рівнем варіативності (подекуди навіть у межах сусідніх сіл), що свідчить про архаїчність цього ритуалу. Як відомо, про цілковиту збереженість обрядів можемо говорити саме у Карпатському регіоні, оскільки традиційна культура краще зберігається в гірських місцевостях. Шлюбно-весільні церемонії на Бойківщині, особливо весільні ладканки, котрі супроводжували барвінкові обряди, передають весь колорит весільного дійства, образну систему, багатий змістовно-мотивний фонд, відбивають морально-етичні норми суспільства, які з плином часу змінюються або ж нівелюються. Плетіння вінка з барвінку мало також оберегове значення, саме він слугував захистом для молодих під час шлюбних церемоній. Усе це разом становить потужний весільний арсенал бойків, котрий вміщає в себе як загальнонаціональні основи, так і локальні особливості Бойківщини.

Ключові слова: фольклор, бойківське весілля, ладканки, молодий, молода, староста, свашки, вінкоплетини, народна пісенність, українська весільна традиція.

The article examines the Boyko wedding periwinkle ceremonial through the lens of structural integrity and cohesion, which is one of the essential elements of family customs and traditions, and no wedding in the Boyko region takes place without it. The source base of the proposed research includes folklore and ethnographic publications from the 1880s to the early 21st century, expedition materials, and the author's own field notes. The object of the study is Ukrainian Boyko wedding folklore related to the wreath-weaving ritual. The subject is Boyko ritual songs known as ladkankas, which testify to the vibrant nature of local tradition and its close connection to the national cultural heritage. The wedding ladkankas to the periwinkle presented in this research, are an invaluable treasure for understanding the transformations that have been happening over the centuries, as well as their revival within the folkloric context.

Periwinkle rituals are among the most ancient wedding rites that are still present in traditional Boyko weddings today. They are also characterized by a high degree of variation (sometimes even within neighboring villages), which indicates the archaic nature of this ritual. It is well known, that especially in the Carpathian region we can speak of the complete preservation of such rituals, since the traditional culture is better preserved in mountainous areas. Marriage and wedding ceremonies in the Boyko region – in particular the wedding ladkanky accompanying the periwinkle ceremonies – convey the vividness of the wedding spectacle, a symbolic system, and a rich thematic and motivic content. These songs reflect the moral and ethical standards of the society, which change or fade over time. Weaving a wreath from periwinkle also had protective meaning, as it served as a safeguard for the couple during the wedding ceremonies. Altogether, they form a powerful wedding arsenal of the Boykos, combining national fundamentals with the unique local peculiarities of the Boyko region.

Key words: folklore, Boyko wedding, ladkankas, groom, bride, starostas, svashkas, wreath-weaving, folk songs, Ukrainian wedding tradition.

Постановка проблеми. Бойки здавна вірили у магічні властивості «хрещатого» барвінку, поклонялися йому, вважали його символом жит-

тедайності, «вічного кохання», шлюбу, святості, молодості, чистоти, переходу людини з одного стану в інший. Ритуальне значення самого ж

вінка постає як маркер особливого обрядового статусу, магічний оберіг. *«Вінок – символ продовження роду, його квітучості та багатства. Для дівчини, яка стає на рушничок він – символ очікуваного щастя»* [1:76]. Насамперед, вінок з хрещатого барвінку уособлює дошлюбну чистоту, збереження дівочства, тому набуває виняткового значення в народній пісенності, головню в весільному обряді, про що, зокрема, йдеться у весільній пісні:

*А я вінок доносила, на стів положила,
Та я свої родиною встиду не зробила¹.*

В означеному етнографічному регіоні барвінкові традиції побутують і досі, зберігаючи свою ритуально-фольклорну цілісність і водночас локальну самотність. Проте до сьогодні весільні ладканки, які є невід'ємною частиною обрядових дій не ввійшли активно в науковий обіг. Зазначимо, що без їхнього переосмислення, порівняння, неможливо досягнути повноти і нерозривності з загальною українською весільною традицією. Саме ці аспекти розглянемо у запропонованій публікації, намагаючись в повній мірі реконструювати барвінкові традиції Бойківщини.

Дослідження весільної пісенності та обрядовості регіону важливе і тим, що у фольклорі зберігається код етнічної свідомості, яка відображає розвиток весільної традиції, художньої естетики. В теоретичному аспекті актуальними є проблеми дослідження ладканок до барвінку із погляду їхнього функціонування в обряді і поза ним, що своєрідно втілюється в образах, поетиці творів, символіці обрядових атрибутів. Отож, барвінкові обряди Бойківщини, а особливо пісні, які їх супроводжують – яскравий художній світ, який простежуємо у статті.

Аналіз досліджень. Фольклористичні, етнографічні відомості про весільні обряди, приурочені вічнозеленій рослині – барвінку, можна почерпнути із праць науковців, власних записів чи матеріалів новочасних польових досліджень безпосередньо від жителів краю. Пласт літератури, який охоплює означену проблему можна розділяємо на джерельні матеріали та дослідницькі наукові публікації.

Із джерельних матеріалів зазначимо такі: Й. Лозинського «Українське весілля» [2], І. Кузіва «Життя-буття, звичаї і обичаї горського народу» [3], В. Гнатюк «Бойківське весілля в Мшанци» [4], Ю. Кміт «Бойківське весілля в Гвіздци» [5], З. Кузеля «Бойківське весілля в Лавочнім» [6], В. Левинський «Бойківське весілля

в Доброгостові» [7], записи в упорядкуванні М. Шубравської «Весілля» [8] та «Весільні пісні» [9], Г. Сокіл та В. Сокіл «Бойківське весілля із села Довге на Дрогобиччині» [10], Г. Сокіл «Весільні ладканки з Верхньої Рожанки» [11], Н. Хібеба «Бойківське весілля в текстах: обряд і слово» [12].

Якщо ж говорити про наукові дослідницькі розвідки в яких поданий аналіз цього церемоніалу, то варто виокремити такі публікації: О. Галько «Шлюб і сім'я у бойків Карпат наприкінці XIX ст. – до 1939 р.» [13], Л. Главацька «Барвінковий обряд – один із основних елементів традиційного весілля Східної Бойківщини (Рожнятівщини)» [14], Л. Болібрух «Барвінковий обряд у весільній обрядовості Богородчанщини (За етнографічними матеріалами експедиції 2008 р.)» [15], Н. Пастух, Р. Гузій «Із бойківських весільних традицій: барвінкові обряди на Старосамбірщині» [16], Т. Леню «Бойківсько-закарпатський барвінковий обряд середини XX століття» [17]. Цікаві матеріали черпаємо і з монографій В. Борисенко та Н. Здоровеги, хоча в них не було на меті подати цілісну картину бойківського весілля, лише порівняльний аспект весіль окремих регіонів України. Кожна з цих праць містить записи з різних куточків бойківського краю, ми ж у свою чергу спробуємо, проаналізувавши ці записи, створити повну картину весільної барвінкової традиції бойків.

Мета статті та завдання. Мета статті – висвітлити й проаналізувати бойківські обрядові пісні-ладканки, змалювати їхню поетико-виразальну систему, подати цілісну картину означеного дійства, що становить невід'ємну частину як місцевої весільної традиції так і її нерозривний зв'язок із загальною – національною культурою. У ході дослідження було виконано такі завдання: простудіювано джерельні матеріали та дослідницькі наукові публікації пов'язані з темою дослідження; висвітлено бойківські традиційні вінкоплетини та систематизовано їх; проаналізовано бойківські обрядові пісні-ладканки; розкрито поетико-виразальну систему бойківських пісень-ладканок до барвінку.

Методи дослідження: описовий, узагальнення, системний, метод аналізу та метод польових досліджень.

Виклад основного матеріалу. Барвінкові церемонії на всій території Бойківщини відбувалися в декілька етапів: запрошення на виття вінців, збирання барвінку, плетіння (шиття, справляння) вінків, а також благословення їх та надівання молодим. Виготовлення вінців традиційно супроводжував цілий комплекс обрядо-

¹ Записала Галина Гафич, 24 листопада 2019 р., від Цимбір Марії Миколаївни, 1963 р.н. (село Лихохора Старосамбірського району).

вих барвінкових пісень – ладканок, які найповніше передавали варіативну складову між селами одного етнографічного регіону. Адже саме вони мали на меті коментувати все те, що відбувалося в обряді, та змальовувати його за законами естетичної правди.

Перш, ніж зануритися у те, як відбувалося зрізання барвінку, плетення вінків, варто зупинитися на тому, до якого ж етапу весільної драми ми можемо віднести барвінкові обряди? Однозначної відповіді на це запитання не знайдемо, адже вони могли відбуватися як початок весільних церемоній, так і в передвесільний час як підготовка до власне весілля. На більшості території Бойківщини барвінкові церемонії займали декілька днів, наприклад, барвінок різали у четвер, а вінки вили у суботу. З цього випливає, що у весільній традиції бойків барвінкові обряди часто виконували у два етапи, а також у різні дні (найчастіше, як свідчать записи, це вівторок, четвер, субота). В одній з ладканок привертає увагу образ збору «Ой збори, збори суботній! А хто є те, зборочку, тут зібрав? – Збирала мене молода І задавала зборову роботу – Хрещечий бервінок рівнати, Два вінки – віночки увивати...» [7:106]. Явище «соборної суботи» зустрічається не лише в українців. Так, наприклад, у слов'янських народів – це останній вечір перед весіллям на якому відбувається обряд прощання молодої з дівуванням. Тоді ж і вили вінки. Сам день, коли розпочиналися барвінкові обряди, називали «зачинайницею» [18:57].

На більшості території барвінкові обряди відбувалися одночасно в обидвох весільних оселях нареченого та нареченої, проте траплялися винятки, зокрема на Сколівщині вінки вили лише в молодого, в тому числі і для молодої:

*«Ой наш любий Василюку,
Прийми к столойкові,
К своєму віночкови,
Та май си добру гадку,
Склади си першу складку;
Склади си бервіночок,
На щасливий віночок.
Єдну складочку собі,
Другу своїй дружині»* [13:119–120].

На Старосамбірщині та Богородчанщині бувало і так, що вінці вили лише в молодого, «а в молодого випікали коровай та інші види весільного печива» [15:309], хоч коровайні обряди й ладканки до нього значно поступаються барвінковим на більшості території Бойківщини.

Власне вінкоплетинам передувало гуртове збирання барвінку, яке досить часто було схоже

на окрему церемонію. Хрещатий барвінок збирали в різних місцинах: в полі («Ідеме ми в чисте поле, на зіллячко дороге...» [17:28]), в лісі («Ой де ж ти ріс зелений бервіночку? Я в лісі при криниці, при студиній водици, вода мня підходила, та все мня холодила; Роса з ліса падала, та все мня покращляла» [13:119]), на зарінку (місце біля води) («Ми йдемо на барвінок, ми йдемо на барвінок, на зелений зарінок (с. Великосілля)» [16:598]), в городі іншої господині («Оби газдинька здорова, що барвінок полола» [17:30]) чи ж у власному городі («Ходилисмо по городу, водилисмо молоду, би жьила барвіночок та собі на віночок, як вона єго жьала, тай над ним заплакала: ранейком тя садила, бим у вінку ходила» [5:87]). З останнього прикладу простежуємо і давнішу традицію жаття барвінку серпом.

Особливої уваги заслуговує і окремий ритуал прохання благословенства у батьків, вищих сил йти по барвінок, який мав однотипний зачин. «Наприклад у с. Плоскому, Галівці староста тричі звертався до усіх, що зійшлися на весілля до молодої чи молодого, з такими словами: «Тату, мамо, родину близька і далека, поблагословіт на барвінок йти» (або, скажімо, «...просимо благословенства барвінок різати»). Присутні щоразу відповідали «Най Бог благословит», а свашки приспівували:

*Благослови, Божиньку,
Днешню днинуку,
Щасливу годинику* [16:597].

У Мшанці обряд благословення вінка батьками та всіма присутніми вела старша свашка, на ній лежала відповідальність і за весь пісенний супровід цього дійства. Такими словами вона зверталася до батьків: «Татуню, мамуню, благословіт, бо ми йдемо на барвінок!». Ті тричі промовляли: «Най тя Біг благословит і я тя благослов'ю своєму синові». Після цього ладкали:

*«Благослови, Божейку,
Периуйу дорожейку,
Ай десмо сьа пустили,
Бесмо горазд гостили.
Ми йдеме на барвінок,
Іванови на вінок,
На лубе вінчанейко,
На довге мешканейко...»* [4:5]

Однією з унікальних рис барвінкових традицій Бойківщини можна назвати запрошення родини, насамперед жінок-свашок, на вінкоплетини. Запрошувати на виття вінців могли самі наречені з друзями чи дружками, мати або ж «прошак», людина, яка спеціально наймалася для виконання функції запросин на

вінці. Традиційна форма запрошення була така: *«Просили вас отиць і мати, оби ви били такі ласкаві прийти до мене днеськи на вінці»* [5:85], яка могла частково варіюватись, зважаючи на місцевість.

Зазвичай збирати барвінок йшли свашки чи дружки або ширше коло осіб, включно з дружною, молодим, нареченою, її матір'ю, молодшим братом та ін. У селах, де довгий час дотримувалися старожитніх традицій, по барвінок рушали всі весільні гості на чолі зі старостою та музикантами (подекуди їх називали гудачами). В деяких місцевостях молода чи молодий не мали права йти по барвінок, адже вони знаходилися у так званому лімінальному стані, який є характерним для всіх обрядів переходу. В означеному регіоні, якщо молоді йшли по барвінок, то в основному поводитися пасивно, мовчали, позаяк саме вони вважалися найбільш схильними до пристріту та псування.

Зауважимо, що на Бойківщині у кожної господині ріс окремо на грядках барвінок *«мертвий і живий»*, ні в якому разі не можна було різати на весільний вінок барвінок *«мертвий»* [17, 29]. *«Де взяли до мертвого барвінок, там вже до живого не брали. То вже був «мертвий барвінок». І на цвинтарі тоже «мертвий барвінок» (с. Тур'є); «З цвинтара тото ніхто не брав. Навіть не брали той барвінок, де колись діти вмирали. Вінчик там і плели, букет ладили і вже той барвінок на весілля не брали, вже йшли до другого. То казали – «вмерлий барвінок» (с. Сушиця) [16:598]. Ніколи не брали барвінку на шлюбний вінок і з городу жінки, яка повдовіла, а також була засторога різати барвінок нижче від хати де було весілля, тобто по барвінок йшли лише вгору, щоб велося. Усе вище зазначене можемо простежити у такій ладканці:*

Із доли сонійко вгору йде,

В городку Оксанка зіля жне [11:1338].

Для здійснення обрядодій, пов'язаних із зрізанням барвінку, староста, приданка (старостіна) чи дружба брали з собою необхідні предмети: ніж, який є оберегом, фалічним символом (раніше серп), (на Богородчанщині ж барвінок микали [15:310]), свячену воду, миску з вівсом або пшеницею, горілку, гроші, хліб (калач), щоб молодим ся добре поводити. Варіанти простежуються і в тому, хто зрізав барвінок. В основному ця роль відводилась маленькому хлопчику (в багатьох селах – не сироті, а в деяких лише сироті), який, як вважалося, мав найменше гріхів. Подекуди барвінок зрізала мати чи дружба, зрідка ж сама молода. Цікавий опис

вміщений у статті Таїсії Леньо *«Бойківсько-закарпатський барвінковий обряд середини ХХ ст.»*, де функція зрізання барвінку відведена різним особам:

«У смт. Воловець, як і в інших селах не тільки Воловецького, але й Міжгірського районів, перші галузки барвінку зрізав хлопчик, притискаючи його обов'язково двома парними копійками до хліба, а свашки промовляли:

Перший раз, благослови, Божя Мати, покрити голову молоді вінком

Другий раз, Господи Боже, благослови покрити голову молоді вінком;

Третій раз, вся родино, благослови покрити голову молоді вінком.

А присутні відповідали: «Най Бог благословит».

Другою зрізала барвінок мати, кажучи: «Господи Боже, Божя Мати, благословит мої дітини щасливий вінчик!» А присутні промовляли:

«Перший раз – най Бог благословит, другий раз – най Бог благословит, третій раз – най Бог благословит».

Третьою зрізала барвінок нанашка: «Як осись барвінок не блідне ніколи, так би і життя наших молодих нігда не зблідло. Перший раз, другий раз, третій раз». А присутні на цьому обряді вигукували: «Благослови, Боже!» [17:30].

Імовірно така кількість благословінь та учасників цього обряду зумовлена символікою чисел три та дев'ять, які поширені в усній традиції України та й бойківському весіллі зокрема. Трійка – це священне число, яке символізує три світи: підземний, земний і небесний, а також єдність неба, землі та людини. Іншого значення набуває цей символ з початком християнства, так як уособлює Святу Трійцю. На мою думку, саме із християнських мотивів вибирали осіб для зрізання барвінку: хлопчика (дитину), бо він найчистіший, має найменше гріхів, мати, та що дала життя, а також нанашка, позаяк саме вона привела молоду чи молодого до Бога. Для того щоб підсилити вплив означених слів, це робиться тричі, тобто стає числом дев'ять, яке символізує довершеність цього ритуалу. Зокрема, можна принагідно згадати обряд загравання під вікнами, на якому, як зазначають старожителі Бойківщини, теж загравали дев'ять разів весілля. Структурно цей етап барвінкових обрядів є суголосним з етапом благословіння вже самого вінка, що поширений на всій території Бойківщини.

Варто наголосити, що у більшості місцевостей Бойківщини зрізані три галузки барвінку протягували через перстень молодого, молоді, при

цьому примовляли «на хлопця, на дівку» або ж «оби хлопці були»².

*«Ой улызу, йа улызу, /2р
Три квіточки зілья,
На льубе вінчанейко,
на довге мешканейко.
Ми барвіночок жнемо
Від Бога ласки ждемо
Нашому дитятойку
На добруйу долеюку» [4:6].*

Зазначимо, що всі весільні тексти та обряди, які відбувалися на весільному дійстві були спрямовані на благополучне життя молодої пари в достатку та продовженні роду.

Дещо по-іншому проходив обряд зрізання барвінку на Богородчанині «За словами інформаторів, “микання” барвінку було цілим ритуалом: хлопчик мав прикласти калача до барвінку і через його дірку вирвати кілька галузок: «Мав покласти той калач на барвінок і так через нього намикати». Заготовляли барвінку стільки, щоб кошик був цілком повний. Лише після цього вони мали право повернутися в дім молодої [15:310].

Щоб барвінок далі родив, не щез, не сох, його необхідно було задобрити – покропити свяченою водою, залишити хліба, обсипати монетками та збіжжям. Крім того, окремого пошанування удостоювалися і господарі того двору, де ріс барвінок, найчастіше для них залишали хліб та звеличали піснями-ладканками:

*...Ни бануй, городойку,
Щосмо тя звойовали;
Ми вівсом обсівали,
Горівков напоєли,
Бис ни дуже банував,
Бис ще ліпше зіля мав (с. Гвоздець) [5:87] ...
...Бодай газда здоровий бив, /2р
Шо городець загородив.
Би газдиня здорова била,
Шо зілля посадила [12:309].*

Такого роду «відплата городу» за зілля простежується і в календарно-обрядовій поезії, головню в обжинкових текстах. Особливістю обжинкових обрядів було плетіння вінка з найкращих колосків, що їх зжинали. Цей вінок символізував завершення жнив, в той час, як вінок із барвінку у весільній церемонії уособлює завершення дівування. Житній вінок одягали на голову найкращій жниці і йшли в дім до господаря, де співали:

*Ой прочини, наш паночку, ворота,
Несемо ті віночок з золота... [1:76–77].*

А у весільних піснях:

*Ой прочини, мати, ліску,
Веде ти син невістку...*

Аналогічні дії обжинкових пісень з весільними проявляються на багатьох етапах. Коли приходили до господаря з вінком, він давав дівчині гроші, бажаючи їй швидше одружитися. Також несли гостину полю, що виростив цю ниву. Цікавим є і те, що після обряду дівчину обливали водою. Ця традиція наскрізно пронизує бойківські весільні церемонії і виступає символом очищення молодої пари.

В обряді різання барвінку, за народними уявленнями, брали участь також і небесні сили, що простежується не лише у бойків, а й у ході центрально-східноукраїнського обряду виготовлення весільного короваю:

*Сам Господь це зілля сажив,
Ангел му воду носив. [17:29].*

Коли барвінку було нарізано достатньо, всі вирушали до хати, як і в інші моменти, дорогою до оселі не обходилося без різних ладканок, у яких величали весільне зілля.

Барвінок завитий у хустці або ж рушнику, в більшості населених пунктів несли попереду весільного походу. На Старосамбірщині зілля на голові ніс дружба. Зайшовши до хати, барвінок клали на стіл, який «символічно уподібнювався церковному престолу» [17:30]. Важливою є і така деталь: у деяких селах Бойківщини барвінок подавали через вікно, щоб уберегти його від магічних дій.

*Внесено зілля з підгір'я на подвір'я,
Положено його на тесовий столойко,
На ляний обрусойко (с. Тур'є) [16:600].*

У деяких селах досліджуваного регіону, дружба мав затанцювати з хусткою нарізаного барвінку та хлібом тричі за сонцем, щоб поволося, і лише після цього міг поставити його на стіл.

Тоді вже розпочиналося безпосередньо благословенство барвінку на вінок:

*Ой оно занесено,
Та й не благословлено [4:5].*

Так звані прощі зафіксовано на Сколівщині, коли староста просить від імені молодого всю родину простити йому гріхи та відпустити, і бервінок на вінець благословити. Де всі відповідають тричі «З Богом Святим!». На Дрогобиччині староста благословить барвінок, а потім просить родину по черзі його благословити:

*Ой старосточка мовит:
«Най го Бог благословит».
Ой благослови, Боже,
Та й, рідний татунечку.*

² Записала Галина Гафич, 17 січня 2020 р., від Цимбір Марії Миколаївни, 1963 р.н. (село Лихора Старосамбірського району).

Ой татунечко мовить:

«Най тя Бог благословить».

Най тя Бог благословит,

Що ти долю готовит...[Сокіл В, Сокіл Г, 10:802].

На бойківському Закарпатті просили благословенства на плетення вінка так:

Благослови, Богоньку,

Під вінок головоньку

Та й ти, Божий Крижу,

Не минай нашу хижку.

Ой пої, Божечку, до нас,

Бо у нас тепер гаразд

І ти, Божая Мати,

Віночок починати [17:30].

Варто зауважити, що на Турківщині окремого благословення барвінку не було, благословили вінки готові таким самим способом, як барвінок.

Ой, барвін, барвіночку,

Не стій ти в прискріночку.

Час бо з тя вінки вити,

Молодих благословити³.

З цієї ладканки бачимо, що благословили вже звиті вінки. Їх ставили на хліб і залишали нитку недовиту, кожен підходив і мав довити його тричі (тобто кожен мав ввити долю молодій) при цьому поцілувати його теж тричі та промовити: *«Най Бог благословить і я благословлю»* (с. Либохора).

Цікавим моментом у бойківських ладканках до благословення барвінку виступають мотиви відгадування старостою загадок, які він не міг відгадати, а лише наречений:

Я вгадай, старостойко,

Що тото за зіллячко?

«Я города не маю,

Я зілля не кохаю

Та й зілля не вгадаю».

«Ой я горodeць маю,

Тай я зілля кохаю,

Тай я його вгадаю.

Ой бо тото зіллячко,

Зелений бервіночок

То мині на віночок» [12:119].

Вити вінок дозволялося лише свашкам, які щасливі в шлюбі, ні в якому разі це не мала бути вдовиця. Головною рослиною, яку вплітали у весільний вінець був, звичайно ж, барвінок, проте до нього могли вплітати і мирт, і овес, з «шовкової трави» («в літі»), вплітали часник, вплітали і білі та червоні ружечки. Крім цього, чинили інші символічні дії, наприклад, листочки барвінку помазували медом, щоби молода *«була*

мужови, як мід, солодка» (с. Мишанець), *«щоб молодий любив так свою жінку, як медок»* (с. Галівка), *«би ся любили, би були солодкі одно другому як мід»* (с. Плоске), *«оби сі любили, оби сі цілували»* (с. Библо) [16:601]. Деякі респонденти зі Стрийщини не відкидали також варіант, що це робилося не з якихось символічних цілей, а просто для практичності, щоб барвінок тримався купи.

В декількох селах на Старосамбірщині не вплітали самих вінків, а купували готові зі штучних квітів та лише трішки прикрашали барвінком.

Зафіксована у ладканках інформація і про нитки, якими плели вінок, і як їх виготовляли:

Ой блаяло біле ягнятко,

Дало нам ягнятко клуб'ятко...

Староста нитки суче

Ой товсті ни тонийкі,

Би були щасливиїкі.

Вийтеся, вінки, гладко

Як солодийке (червоне в деяких варіантах) ябко,

Ой гладкі, ни гладийкі,

Лиш коби щасливиїкі [11:1339].

У с. Верхня Рожанка, що на Сколівщині, барвінок, (солому зі столу імовірно) *«несли до стодоли межі рогаті воли, межі воли рогаті, би молоді багаті»* [11:1339].

Унікальним є обряд виття окремого вінка «долі», як його називала респондентка *«то було із бервінку, такий широкий складався бервінок, та й плели»* [12:223]. Після того його причіпляли на вікно і коли вже закінчувалося весілля, то колись букети дружка не кидала, а бігли дівчата до того вінка, котра швидше вхопила, то і вийде скоро заміж.

Є і такий запис, що коли закінчували вити вінці, то обов'язково було затанцювати з ними:

Ой ви, наші музики,

Підкрутіт собі скрипки,

Оби голосно грали,

Би вінки танцювали [12:121].

На Сколівщині натрапляємо також і обряд котіння вінків:

Покотилися вінки

Із хати до комірки

Тисовими лавками,

Золотими квітками [11:1339].

Барвінкові церемонії завершував обряд урочистого одягання молодим та дружкам з дружками на голову барвінкових вінків. «Дівочий вінець пришпилювали до «чівки» («каптура») – картонного обруча, обшитого тканиною й прикрашеного штучними (паперовими, восковими) «ружами»,

³ Записала Галина Гафич, 24 листопада 2019 р., від Цимбір Марії Миколаївни, 1963 р.н. (село Либохора Старосамбірського району).

намистинами і довгими різнокольоровими стрічками. Парубкові барвінковий вінок (меншого розміру) пришивали до шапки (капелюха)» [16:601]. Цю функцію найчастіше виконувала старша свашка (чідна свашка), рідше мати, дружба чи самі молоді. На сучасному бойківському весіллі барвінкові вінки в більшості населених пунктів замінили нагрудні букети, в які влітають барвінок, подекуди, це повністю куплені букети з квітами і довгими стрічками.

Прикріплення вінків супроводжувалося також рядом пересторог і звичаїв. Так на Турківщині при накладанні вінків з'являється персонаж, який безперечно заслуговує уваги – каліка, яку обирали з поміж свашок, саме вона, знявши шапку з молодого, хрестить тричі вінці і накладає їх молодому на шапку, а молодій на «чівку» (подібне до чіпця), потім дружбам і друзкам. Після чого перевіряють її на каліцтво, взявши до танцю (дружба):

*Ой прийди, дружбо, до нас,
Та візьми каліку від нас... [12:333].*

Жінка, в якій імітували фізичну ваду, повинна була піти в танець з дружною і видужати з третім разом, що означало, що вони затанцювали весілля і його можна розпочинати.

Ладканки звеличують й майстринь, які вміло «пришивають» вінець. Так в деяких фольклорних зразках з мотивом пошанування, звеличення свашки йдеться про те, що вмінням «кравчити» вона завдячує своїм батькам:

*Кравчѣт сванейка, кравчѣт,
Ни треба єї вчѣтити,
Бо вна вміє кравчѣтити;
В вітця, в матінки била,
Кравчѣтити ся навчѣла (с. Гвоздець) [5:89].*

Такі й подібні тексти підтверджують традиції, що передавалися з роду в рід.

У сучасному світі багато весільних звичаїв, атрибутів наведених в поданій розвідці стали виходити поступового з живого побутування. На їхнє місце з'явилися штучні вироби, які нам навіює нова мода. Позаяк вони живуть у пам'яті старших респондентів, які із нотками жалю розповідаються, як то було колись. Дехто з них і досі береже свій весільний вінок, як згадку про весільні церемонії, любов, сімейне щастя. Саме таке сакралізування барвінкового вінка збереглося і в фольклорних текстах, що вказує на важливості цього обряду у житті бойків та й цілої України.

Весільні ладканки до барвінку функціонально підпорядковані етапам обряду і стосуються всіх учасників дійства. Залежно від ролі в обряді (чи поза ним) вони є досить неоднорідними. Їхня

мова позначена підвищеною емоційністю, дотепністю, насичена тропами, стилістичними фігурами. Поетико-виражальна система бойківських пісень до барвінку складна і різнобічна, яка вирізняється своєю лаконічністю, динамізмом, стислістю вислову.

Найпоширенішим тропом поетичного мовлення та найдієвішим засобом посилення картинності й емоційності мови бойківської весільної пісенності є епітет. Більшість епітетів у весільних піснях загальнофольклорні (чисте поле, зелений зарінок), деякі зумовлені жанром весільних пісень, тому вони вживаються для конкретизації та надання певного відтінку переважно весільним чинам та атрибутам (*любий Василько, сванейка дорога*), а також зустрічаються і епітети-прикладки на позначення окремих образів чи явищ бойківського весілля (*свашечки-співачки, дочки-перепилички*). Як бачимо, майже кожному епітету та звертанню у весільній пісенності притаманні ознаки пестливості.

Ще більш змістовними та емоційно насиченими у весільних піснях виступають порівняння, що ґрунтуються на зіставленні понять, на паралелізмі уявлень та на асоціативних зв'язках. Матеріалом виникнення порівнянь у весільних піснях став реальний світ, передусім – світ природи. Іноді дії, особливості чи якості суб'єкта порівнюються із властивостями образів природи, інших людей або предметів: *«Із долі сонійко вгору йде, В городку Оксанка так зіля жне (тобто вгору жне)» [11:1338].*

Чи не найбільше значення в бойківських весільних ладканках має метафора. Найчастіше метафори вживаються для вираження емоційного стану молодої або її батьків. Вони втілюють їхні радощі, болі, переживання за майбутнє життя дівчини в новій сім'ї. Важлива роль у поетиці весільних пісень належить персоніфікації, різновиду метафори, як, наприклад: *«Не бануй городочку, що с ми тя зжали...» [5:87]).*

Значну роль серед поетико-виражальних засобів весільних ладканок Бойківщини відіграє метонімія та її різновид – синекдоха. Синекдоха вживається для називання цілого предмета чи явища у значенні характерної його частини та навпаки. Наприклад, слово «весілля» означає весільну пісню, з якої розпочинаються усі весільні обрядодії: *(Попитаймося Анни/Й Анниного татойка./Чи дозволить, чи благословить/ Весілля заспівати).*

Ліричне звучання окремих пісень поглиблюють психологічні паралелізми в основному природи та стану молодої чи молодого («похилилася калина, низько кланяється дитина»), порівняння,

(молодий, як сонце, молода, як калина) метафори, демінутиви, гіперболи («Ой у мене молоді тільки барвіночку, що косили два косарі до полуденочку...» [12:433]), риторичні звертання (часто дівчина запитує в матері: «Чи я тобі город не копала, воду не носила, що цю зиму ти мене недозимувала»), різноманітні тавтологічні повтори (буде молода «плакати гіркими сльозами», як покидатиме батьківський дім), рефрени, діалоги, монологи, які наближують зображуване до слухача, створюють задумливу родинну атмосферу.

Висновки. Отже, традиційна весільна обрядовість Бойківщини зберегла ще багато звичаїв і традицій, які потребують детального дослідження. Це яскраво простежується на етапі обрядодій, що стосуються зрізання барвінку, виготовлення і накладання вінків молодим. Є і те, що в новітній час майже повністю нівелювалося – це формули-запрошення родини, свашок на обряд вити вінки та і хронотопні означення відходять в минуле. А про ладканки та їх виконання на сучасному весіллі доводиться говорити з кожним

роком все рідше. Визначивши основні зображально-виражальні засоби досліджуваного обрядового пісенного матеріалу, ми спостерегли, що їм належить надзвичайно важлива роль, у творенні образів, увиразненні почуттів головних персонажів весілля, створенні комічних ситуацій.

Барвінкові обряди Бойківщини містять виняткове значення для з'ясування та реконструкції семантики окремих цінних реліктових явищ, оскільки, як зазначалося у ході розвідки, досліджуваний регіон відзначається порівняно доброю збереженістю багатьох архаїчних фактів. Регіональні особливості, ба навіть і варіативна складова, розкривають специфіку мислення вказаної етнографічної групи українців, бачення та сприйняття довкілля багатьма поколіннями. Тому й надалі залишається завданням для молодих науковців – зафіксувати, дослідити, проаналізувати такі цікаві релікти традиційних бойківських барвінкових звичаїв, вірувань та не дати їм безслідно зникнути з наукового та побутового вжитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Войтович В. Українська міфологія. Київ: Либідь, 2002. 662 с.
2. Лозинський Й. Українське весілля. Упоряд., вст. ст. Р. Кирчіва. Київ: Наукова думка, 1992. 176 с.
3. Кузів І. Жите –бутє, звичаї и обычаї горского народу. Львів, 1889. С. 282–320.
4. Гнатюк В. Бойківське весіле в Мшанци (Старосамбірського повіта). *Матеріали до українсько – руської етнології*. Львів, 1908. Т. X. С. 1–29.
5. Кміт Ю. Бойківське весіле в Гвіздці (Турчанського повіта). *Матеріали до українсько-руської етнології*. Львів, 1908. Т. X. С. 82–100.
6. Кузеля З. Бойківське весіле в Лавочнім (Стрийського повіта). *Матеріали до українсько-руської етнології*. Львів, 1908. Т. X. С. 121–150.
7. Левинський В. Бойківське весіле в Доброгостові (Дрогобицького повіта). *Матеріали до українсько-руської етнології*. Львів, 1908. Т. X. С. 101–120.
8. Весілля. У 2-х кн. Упорядкування текстів, примітки М. М. Шубравської. Нотний матеріал упорядкував О. А. Правдюк. Київ: Наукова думка, 1970. 451 с.
9. Весільні пісні. Упоряд., вступ. ст. «Українська весільна пісня і дійсність», ст. 7-23, та примітки М. М. Шубравської; Редкол. С. Д. Зубков та ін. Київ: Дніпро, 1988. 476 с.
10. Сокіл В., Сокіл Г. Бойківське весілля із села Довге на Дрогобищині. *Народознавчі зошити*. Львів, 2014. № 4. С. 801–816.
11. Сокіл Г. Весільні ладканки з Верхньої Рожанки. *Народознавчі зошити*. Львів, 2019. Ч. 5. С. 1331–1341.
12. Хібеба Н. Бойківське весілля в текстах: обряд і слово. НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2021. 712 с.
13. Галько О. Шлюб і сім'я у бойків Карпат наприкінці XIX ст. – до 1939 р.: дис. ... канд. іст. наук. НАНУ ; Київ нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2004. 212 с.
14. Главацька Л. Барвінковий обряд – один із основних елементів традиційного весілля Східної Бойківщини (Рожнятівщини). *Весільна обрядовість у часі і просторі: мат-ли. міжнар. наук.-практ. конф. «Одеські етнографічні читання»*. Одеса, 2010. С. 18–25.
15. Болібрех Л. Барвінковий обряд у весільній обрядовості Богородчанщини (За етнографічними матеріалами експедиції 2008 р.). *Народознавчі зошити*. 2008. № 3–4. С. 309–313.
16. Пастух Н., Гузій Р. Із бойківських весільних традицій: барвінкові обряди на Старосамбірщині. *Народознавчі зошити*. Львів, 2017. № 3. С. 596–603.
17. Леню Т. Бойківсько-закарпатський барвінковий обряд середини XX століття (за матеріалами експедицій). *Народна творчість та етнологія*. 2013. №1. С. 27–32.
18. Борисенко В. Весільні звичаї та обряди на Україні. Київ: Наукова думка, 1988. 189 с.
19. Здоровега Н. Нариси народної весільної обрядовості на Україні. Київ: Наукова думка, 1974. 159 с.